

સુરસેન ચંદનકુમારિ કુખંદશીક નારક.
 ૧૧-૪૧
 (નિ રમ્પા).

જીગૃથા યતા ગૃથાયતા વિશે
 છપાસી વરસીદ કે નાર
 શાં મોહનજાલ જેઠાભાઈ
 તપા
 પ્રહ્યાભાઈ કેશરીમંત્ર
 — કૃષ્ણકૃષ્ણ
 અમદાવાદ

માર્ગિયોક આગળ કાગડીઆળી ની મામે
 શાં હીરાબાજ પુજામાતા મધનમા
 “અમદાવાદ ટાઈપ્સ પ્રેસ”મા
 કાગડીદાસ સાંકળવદે છાપ્યું.

સવત ૧૯૪૨ સને ૧૯૮૬
 કીમત ૩૦——૦

કર્તે એ ગર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે

પ્રસ્તાવના.

આપણા દેશમાં જુગાર એકવાથી નીપજતાં અને
યોં કોઈથી અજાણ્યા નથી. જુગાર એકવાનો કુછંદ જે
માણસને લાગે છે, તે માણસ એરી, છીનાળી અને એ
વાજ ખીજ દુરગુણથી ખાતલ હોતા નથી. અને જુગા
રીએને હાથ રહી ખુનરેજના પણ દાખલા થોડા ખન
તા નથી.

આ રીતે જુગાર બધી રીતે દુનિયાને હાનીકારક
છે. અને તે જુગારના કુછંદમાં પડતાં ખીજએ અટકે
એટલા સારૂ આ શુરસેન ચંદનકુમારી દુખ દર્શક નાટક
અમા નીએ સહી કરનાર તરફથી લોકના બલાને સારૂ
છપાવી બહાર પાડવામાં આવેલું છે. આશા છે કે આ
અમારા પ્રથમ પ્રયાસમાં કાંઈ ભુલ ચુક હશે તો તે દર
ગુર્જર કરશે, શાં જોશંગભાઈ જ્ઞાતીલાલે આ બુકમાં
સારી મદદ કીધી છે તેથી તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

શાં મોહનલાલ જેડાભાઈ.

શાં હાલ્યાભાઈ કેશરીસંગ.

અર્પણપત્રિકા.

છપો.

પરમ સ્નેહિ સૌભાગ્ય સંપુત નથુભાઈ કેરા;
અવેશની શાખથી વારૂ વખણાય વહેરા;
અમીચંદ રહો અમર વસી નીત વિરમગાન્ન;
મદદ આપી મન માની નકલ જાય પયાસ છાન્ન;
વળી સ્હાય નીત સુખ કામમાં ઘોછો દીલ સામે વહુ;
જાહન અર્પુ આ અંધ હું કીર્તિ જગ થાવા વધુ.

૨૭૪૦

સૂરસેન ચંદનકુમારિ દુખ દર્શક નાટક.

પ્રભુ પ્રાર્થના.

લલિત.

જગપાત પ્રભુ પાય લાગિયે.
વિનયથી વિભુ સ્કૃપ માગિયે;
જન ખુવાર કે જુગટે થયા.
વન વિશે વળી પાન્ડવો વહ્યા,
વણુ ગતિ આમો ખાળ તાહરા.
મદદ માગિયે રે પ્રભુ વરા;
જન જુગારથી કે ગયા મરી;
ખમિત હામ કે ના રહ્યા હરી,
વિગત વાંચિ આ નાટકે જુઓ.
વિનવિ શુ કહી રે! ફરી! ફરી!
ખમિત ખાંતથી એલને ખુઓ.
દુરમતી હરોરોરે! હરી! હરી!
ચંદન શુર ખૈં શંકરો સહ્યાં;

(૬)

ધરણી વધુ નાટકે કહ્યાં;
મણિ બાળ સૌ જામચે મણ,
જથ કરો વધુ વિશ્વના વિભુ.

અંક ૧ લો.

નાટક પાત્રો.

રાજા શુરસેન.....શુર્યકાન્ત નગરીનો રાજા.
અંદનકુમારી.....તેની રાણી.
યજ્ઞસેન.....શુર્યકાન્તનો પ્રધાન.
ચોપદાર... ..છડીદાર.
ઠગો.....દીક્ષીના જુગારીઓ.
દરબારી.....બીજા કચેરીના માણસો સીધા
દુ વિગેરે.

મવેશ ૧ લો.

સ્થળ રાજ કચેરી.

ચોપદાર—નજર રાખિયો મહેરબાન હત્રપતિ પ્રજા
પાળ શુરસેન મહારાજને ઘણી ખમા આ-આ. (નકી
પાકારે છે.)

શુરસેન—(રાજ્યાસને ખીરાજતાં) પ્રધાનજી!

વજ્રસેન—આમા મહારાજ.

શુરસેન—જુગાર ખેલવામાં મારા જેવા એક પણ રાજા આજે કુશળ છે શુ?

વજ્રસેન—નહીં મહારાજ.

શુરસેન—જુઓ કે વૈતાળ નગરીના પ્રતાપસિંઘ રાજાને જુગાર રમતા જીતીને તેનું રાજપાટ તમામ આપણે સ્વાધિન લીધું છે.

વજ્રસેન—

ગીતિ.

મેળવ્યું જુગારથી જો, તમામ પ્રથિવ તણું રાજ;
જળ અંઝવાનું જેવું, તેવું સૌએ ગણે મહારાજ.

જુગારથી મોટાં મોટાં રાજ્યો ખરબાદ થયાં છે. તો
આપણુ કોણ માત્ર?! માટે મારું માને તો જુગાર ખેલવાનું છોડી દો.

(પડદામાંથી અવાજ થાય છે.)

ગાયન.

હો—મેરા કાજસાહેબ, મેરા કાજસાહેબ. એ રાગ.
અરે! સુરસેન સાહેબ, અમુલ્ય હિરા માણિક આહીં લાગે;
સખ દેશમેં શીરતેતે પણ કોઈ નહીં લેને વાલે;
જખ આપકા નામ સુનકે તુમેરી પાસ આયે. અરે!
સખ રાજાને મેં જોયા પણ આખરમાં એ ખોટા;
ઓઈ દુનિયામાં એસા સુખયા સુરસેન રાજા મોટા. અરે!

(૯)

સખ દુનિયામાં આપ તણી તો કાર્તિ ચાલે લાંબી;
હમને રાજી તુમે આહી કરે બહુ તો રાજી. અરે!

સીપાઈ—જુદાવોદ કોઈ મુસાફર બહાર ખડેહ સો
રાજી કમેરીમેં આનેકુ મંગતાહે, તો કેસા હુકમ.

શુરસેન—જુરકુ અંદર આનેદો (ઠગો આંબ્યા કે

શુરસેન— ગાયન.

અરે લાલદેવ ધશ તરફ જલદી આવ. એ રાગ,

અરે માણસો કેમ આંબ્યા છો અહીં,

તે વાત જલદી કહો મારા બાઈ;

તમે ધહાં કયા ખેચને લાયેહો,

તે વાત તો મુજને તમે કહો.

ઠગો—અરે રાજી તુમ તો સુણો મેરી વાત;

અમા ખેચને હિરા લાંબ્યા છીએ સાત.

શુરસેન—કીસ સરતસેં આ સખ માલ તુમ ખ
લાસ કરનેકુ મંગતા હો સો ખતલા થો.

ઠગો—દાવ માંડકે જુગાર ખેલનેકા હમેરા ધરાદા
હે. મરજી હેવ સો આ જાઓ અમને જતે સો સખમા
લ લે જાવે.

શુરસેન—જોઈતું હતું અને વૈદે કીધું નીહાલજ
થયા તો. પાનને ચુનો લગાવે એટલામાં હું એ સૌ ક
ગોને જતી તેનો તમામ માલ પડાવી લઉં છું.

(સર્વ કમેરી જુશી થઈ રાજીને અરજ કરે છે)

(૯)

ગાયન.

મહારાજ માફ કીજીએ ઝોઈ આશકા કામહે એ રાગ.

મહારાજ મત ખેલિયે ખરાખી ખ્યાલ હે,

ખરાખી ખ્યાલ હે ઝોઈ મરનેકા હાલ હે;

જુગારસેં તો સખી રાજપાટ હારિયે,

રાજ હારિયે તો પીછે ફુખ પામિયે. મહાં

જુગારસેં તો પાન્ડવે વનવાસ તો લીયે,

અપને રાજ ખેલિયે તો રાજ હારિયે. મહાં

ગરીબ રૈયતની અરજ ધ્યાન હુતારીએ;

મજન તણુ તો કંડવું રાજ સત્ય માગીયે. મહાં

વજસેન—અરે! આ રાજની વૃતિ ફરી છે. “વિ નાશ કાળે વિપરીત યુદ્ધિ” આજ જ્યાં ખરાખજ થયા ખેડું છે ત્યાં પછી ખીન્ને શો ઉપાય? લાચાર.

(જુગારમાં રાજ રાજપાટ હારવાથી અફસોમ કરેછે.)

ગાયન.

રાગ સીતાજના મહીનાનો.

અરે! આજ તો મુજ તણા પાસા તો અવળા કેમ પડ્યા;

નહી જાણુ થયો કાંઈ કોપ કે રાજ હારી ગયા;

હવે કરવો કાંઈ હુપાય નહીં તો મરી ગયા,

મારી પાસે હતા બે હાર તે રાણી પાસે રહ્યા,

માટે જઈ છું રાણીની પાસ તો હારે નીકળે;

પણ તેને થાએ બહુ ફુખ તેતો બેવું પડે,

(૧૦)

જે દુખ ને સુખ અત્યાદે જોવા હું રહું,
તો રાજ હાથથી જાય પછી હું તો શું કરું;
હવે સુજે નહીં ઉપાય કે વિખ ખાઈને મરું,
નિથે થાવાનું હોય તે થાય રાણીની પાસે જઈ.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ રાણીનો મહેલ.

શુરસેન—અરે! મારી પ્યારી પ્રેમદા તારો પેલો અ
મુલ્ય રતનનો હાર છે તે મને આપ.
ચંદનકુમારી—કેમ મહારાજ એ હારનું આજ્ઞ શુકામ
પડ્યું છે?

શુરસેન—પ્યારી હું દીલીના ઠગો જોડે જુગારે એ
લતાં રાજપાટ તો હારી બેઠો છું. પણ જો હું આ હાર
લઈ રમવા જાઉં તો હમણાં મારું ગયેલું રાજ અને તે
સાથ ઠગો પાસેનું તમામ જવેરાત જોત જોતામાં જીતી
લાવું.

ચંદનકુમારી— ગાયન.

પડું છું વિખોટો પ્રિયા સંયોગથી તારા. એ રાગ.
હાર મારો નવ આપુ એ નાથરે મારા,
જો હાર મારો લેશે તો પછી દુખ છે પ્યારા;
સ્વામી નળ સરીખા રાજવી એતો રાજરે હાર્યા,

(૧૧)

સતી દમયંતી ને નળ રાજા દુખ ખહુ પામ્યા. હાર
સ્વામી તમ તણી મતી ક્યાં ગઈ કે જુગારથી હાર્યા,
જો હાર મારો લઈ જશો તો તમે જશો માર્યા. હાર

રાણીએ ઘણુંએ ચંદન કરવા છતાં રાજા હાર લઈ
ફરી રમવા ગયો ને રાણી તથા હાર હારી જવાથી ઠ
ગોની માગણી પ્રમાણે રાણી ચંદનકુમારીને તમને સ્વા
ધીન કરવા રાજા રાણીને માત્ર તેને તેડવા જાય છે.

—ૐૐૐ—

અંક ૨ જો.

પાત્ર.

શુરસેન..... સુર્યકાન્તનો રાજા.

ચંદનકુમારી..... તેની રાણી.

કમળશા.....	}	દીક્ષીના ઠગો.
ભુખણીઆ.....		
ખાપડશા.....		
કોદાળશા.....		

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ રાણીનો મહેલ.

(ચંદનકુમારિને કોઝપર સુતલી જોઈ)

શુરસેન—અરે આ કોમળ રાણી એ દુરોને

(૧૨)

હાથ જશે હાથ અફસોસ મારા કુટોલ કરમપર. વિલપ
કરો નાચે મુજબ ગાય છે,

લલિત.

સમન સોભતી રાણી હાયરે,
કયમ જગાડું હું તાલ્ય તાલ્યરે;
વિલાપપે ઘણું, રાણી સાંભળી,
ગજબ શો કર્યો રે! હરી! હરી!
કરે કાળશા સાથી સૌ ઠગો,
રમત જીતિયાં એ કસે દગો;
ખચિત ખાલી હું રે! થયો રહી,
સરવ રીધિ તો માહરી ગઈ.
નવ રહ્યું કશું રાજપાટરે,
અરર શો ખન્યો હાય ઘાટરે;
રઝળતી ઠરી રાંકડી રણિ,
અબુજ હું રમ્યો જીગડુ ઘણિ.
પર ઘરે જવા પ્રેમી પ્રેમદા,
કયમ મુખે ઠહું હાય હું કદા;
મન વિમાસતો રાય દુખથી,
કરવું શું હવે મુજહું નથી.

અરે હાય હવે ક્યાં જઈં અને કેમ કરે? આ દુષ્ટ
ઠગો તો મારી કેડ છોડતા નથી. રાણીને તેમને સ્વાધીન
તે હવે મારાથી કેમ થશે? શીવ! શીવ! શીવ! (રાજા

મુરછાંગત થાય છે.)

ચંદનકુમારી—(ભિંધમાંથી ઝબકી ઉઠી) અરે! પ્રાણુ
નાથ! પ્રાણુનાથ! આતે તમને શું થઈ ગયું?

ગાયન.

રાગ સીતાજીના મહીનાનો.

મારા પ્રાણુપતી પ્રાણુ નાથ અરેરે આ શું થયું.

કેમ ભુગી ગયા મુખ સાન નુર તો ઉડી ગયું?

કોણ કુખે થયા દલગીર ધીર કેમ હારિયા;

મુરછાંગતરે મહારાજ અરેરે આ કેમ થયા.

શુરસેન—

ઉપર મુજબ

રાણી ચંદન કુમારી તું તો સાંભળ મારી વાતડી,

વાત કહેતાં પ્યારી આજ થાશે તારી વાતડી;

પ્યારી આપ્યો હતો જે તેં હાર ને તુને હું હારિયો

કગે દગો દહ ખરે આજ પ્યારી મને મારિયો.

હવે થા પ્યારી તૈયાર કે કગને સ્વાધિન કરે;

દુખ તારું જોયું નવ જાય તેથી હું ખળી મરું.

ચંદનકુમારી—અરેરે હાય હાય આ શું ગજબ થ
યો? એમ કહી મુરછાંગત થઈ જોઈ ઉપર પડી અને અડધી
કલાકે જ્યારે સુદ્ધિ આવી ત્યારે ઘણીજ દીલગીરીથી આં
ખમાં ચોધારે આંસુની ધારા મુખાંત ખેંચી થઈ વિલા
પ કરે છે.

(૧૪)

લલિત.

અરર હાયરે સ્વામી માહરા,
લઈજ હાર ક્યાં નાશી ચાલિયા;
અરર ક્યાં જઈં કાણુને કહું,
સમજી મન સૌ કુખડાં સહું.
કરમરે કુડાં મેં હથે કર્યાં,
જરર આવી તે આજ તો નાશ્યાં;
પતી પતી પતી પ્રાણનાં પતી,
જુગદું બલવાની કરી મતી.

શુરસેન—પ્યારી હવે આટલું રૂદન શા વાસ્તે કરે
છે? જે બનવાકાળ હતું તે બની ગયું તે કેમ ક્યું
મિથ્યા થનાર નથી. માટે હવે નયોત થઈ ચાલ કંગને
સ્વામિન કરે. (બંને જાય છે.)

—૦૦૦૦૦૦—

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ—જુગારખાનું

ક્રોદાળશા—(ઠગો માંહો માંહે વિચાર કરે છે)
અલ્યાઓ! આ રાજા રાણીને લાગે હજી સુધી કેમ આ
બો નહીં? કાંઈ નાશી તો નહીં ગયો હોય?

બપડશા—અલ્યા કમળીઆ, ભુખણીઆ ચાલો આ
દો આપણે તેને જોવા જઈએ. (બપા ઠગો એકઠા થ

(૧૫)

ધને) ચાલો ચાલો આમ માંહે માંહે વાતો કરે છે, એ ટલામાં રાજ સુરસેન તેની રાણીને તેડીને આવ્યા તેને આવતા જોઈ જો એ પેલા રાજ ને રાણી આવ્યા!

કમળશા—અધ્યા ભુખણીઆ માલ તો તોરે લાગે છે.

ભુખણીઆ—અરે! હા અધ્યા આપણે પીસોટવાની ખલુ મળે પડશે.

કમળશા—અધ્યા એ વાત જવા દે. કારણ આ આ પેલો રાજ રાણીને લઈ આવ્યા તે કાંઈક સાંભળશે તો ભોગ મળશે.

કગો—(રાજ રાણીને પાસે આવતા જોઈ) અધ્યા આ ઉત્તુ એમ આટલી ખંધી વાર લાગી.

સુરસેન—ભાઈઆ જતાં વાર તો ગાગેજ તો.

કગો—શું જુવે છે હવે અમને આ તાર પુતળું સ્વાધીન કર, અને તું વનમાં ચાલ્યો જા.

રાજ સુરસેન રાણી ચંદનને મુકાને જતાં વિલાપ કરે છે.

ગાયન.

પડું છું વિષ્ણુ ધ્રીયા સંયોગથી તારા. એ રાગ.

શુન્—પ્રિયા તુજને તજતાં આણુ જાય છે મારા;

મન્—ધીરજ ધર આવા દુખમાં એ! મારા પ્યારા,

સુન્—તથ જતાં તુજને પ્રિયા દીલ દુખાય મારું;

(૧૬)

આ ઠગોએ કર્મ ફોણું મારું ને તારું.

ચ૦—ધીરજ ધર આવા કુખમાં આ મારા પ્યારા;
જીવતાં હશું તો મળશું પ્યારા કોઈ દીનસાથ;

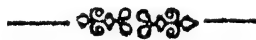
રૂદન જાણું ન કરશો હું કહું છું મારા નાથ.

શુ૦—પ્રિયા તુજને તજતાં પ્રાણ જાય છે મારા;

આમ ખંને વિલાપ કરે છે ને ઠગો તેના વચમાં
પડીને અરે! મુરસેન હવે તું કેમ વળગ્યો રહ્યો છે, તું
તારે મારગે ચાલ્યો જા.

મારા પ્રાણ કરતાં બહાલી પ્રિયા તુને છોડીને હું
જાઉં છું. ને આ ઠગોની સાથે સંપત્તી ચાલજે.

રાજને જતો જોઈ રાણી મુઠ્ઠાંગત થાય છે.]

અંક ૩ જો.

પાત્ર

હરસેન.....સુર્યકાન્તનો રાજા.

ચંદનકુમારી.....તેની રાણી (જોગીના વેશમાં).

લક્ષ્મીચંદ..... } વિસલા નગરીના વેપારીઓ.
કપુરચંદ..... }

નાટકકારો ગાનારા વિગેરે. કેટલાક સીપાઈઓ.

(૧૭)

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ અંધોર જંગલ.

રાજા શુરસેન વનમાં આથડતો આથડતો આવે છે
ને વાન, વર, વણીયર, ચિત્રા, અજગરો આદિ પ્રાણીઓ
ના અંધોર શબ્દો થાય છે તે સાંભળી રાજા અફસોસી
મા વિલાપ કરે છે.

ગાયન.

પડુંછું વિજીટો પ્રિયા સંજોગથી તારા. એ રાગ.
આવ્યોછું આ જંગલમાં નથી કંઈરે સુંજીતુ,
ગમ કાંઈ પડતી નથી દુઃખ અતિ, થતુ. આ.
વાદ્ય વરને શિયાળીયા બોલે બહુ ઘણા.
ભયંકર શબ્દો થાય છે તેમાં નહીં મળ્યા. આ.
રહાય કરજે આ સમૈ પ્રભુ આશરો તારો,
બાંક લાગે છે મને જીવ જાય છે મારો, આ.

અરે! હાય આ અંધોર વનમાં મારાથી હવે એક
ડમ્બુ પણ આગળ વધાતુ નથી ભલા ભગવાન! તમે કુળા
ને રહાય થઈ મને જીગારમાં હરાવ્યો. મારી પ્યારી રહય
તથી પ્રિયા મંદનકુમારી રાણીથી વિયોગ પડાવ્યો. અને
મને આવા અંધોર વનમાં કાઢ્યો. ઝર જેમ તારી ઠ
આ. અધધધ આ શી સીદ્ધિ અને જીંચી ટેકરી! મારાથી
તેની ટોચ પહોંચાવાનું નથી અરે! મારી પુરો કમ્પખતી આ
ધી. જીગાર! જીગાર! તારે નસંતાન જન્મે. મારે રાજ,

મારી પ્રીયા, મારી નગરી અને તેમાં વચનારા મારા
આમાકારી લોક! આ ખધું જ્યારે મને યાદ આવે ત્યારે
ત્યારે મારાથી રડ્યા વગર રહેવાતું નથી.

અરે ભગવાન મારા શા ભોગ લાગ્યા કે હું એ ઠ
ગા સાથે જુગાર રમવા ગયો! અરે! હાય રાણી અંદન
દુભારી તારી શી મતી થઈ હશે. નીરદોષ અખજા મેં અ
ખજે જ્યારે તને હાથોહાથ એ કુષ્ટ જુગારીઓને
સ્વાધિન કાઢી ત્યારે તને વળેલી મુઠ્ઠાનો ચિતાર
હજી પણ મારા પાપી ચિત્તમાંથી ખર્યો નથી. અને તો
પણ સંકટમાં સજુરી પકડવાને તં જે મને વીદાય થતાં
મંદુર વચનો કહેલાં તે આવે વખતે હવે મને કેાણ
આવીને સંભળાવશે? પ્રિયા! આ પ્રીયા—

લલિત.

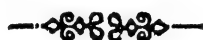
અરર આ પ્રિયા આવી ક્યાં મળું;
વદન નીરખી હાય હું ઠર;
વગર વાંકથી હાય પહુચી,
વિપત કાળમાં વેગળી ઠરી.
ધીરજ ખારતા જન ધરાપરે,
વન વિશે ફરે ત્રાહી ત્રાહીરે;
ગગન આ ઘટા મેઘની ચડી,
કડક વિજળી રે પડી! પડી!
કહણ કાંકરા પાય જીવતાં,

(૧૯)

હરણુ વાઘ હાં! સિંહ છે છતાં;
 હુંગર ને વણ પહાડ પેખિયે;
 નદી યુક્ષ ઘણી દૃષ્ટ દેખિયે.
 નજર ના પડે રે નીહાળતાં,
 ઝરણુ પાણીના બળ્ય બાળતાં;
 હૃદય ફાટી તો જાય ખીકથી,
 કથન દુષ્પકુ કયાં કહું કંથી.

“સીંહગર્જના થાયછે.” હાય ખાપરે ખાધો, નાસવા
 જાયછે અને પગ લથડવાથી ચીત પાટ પડેછે. આ મારા
 ખાપરે! મરી ગયોરે! આ મારો હાથ બાગ્યો! હાય! હાય!
 (હોમો થવા જાય છે. મારાથી તો હઠી પણ શકાતું
 નથી. આહો હવે મારું કાણ ખેલી. માણસનું તો ઠીકજ.
 પણ પ્રાણીની જાત સરખી પણ નજર આવતી નથી.
 આ શો એકાએક ફેરફાર! આકાશ ઘેરાયું છે તો હવે
 આ અંધકારમાં તે મારે કયાં જવું! વિજળી પણ થઈ
 રહી છે. કડાકા પણ એક પછી એક થએ જાય છે! અને
 આ જોટા વંદોળીઆ સાથે વરસાદે પણ અપટલા માં
 ડબું! આંખમાં પુર વળી ચેત્રા વાટપાડુઓથી હું છટાયો.
 અને મોટી આજીજીથી જીરતો તો છુટયો પણ વસ્ત્ર
 સરખી જાત મારી પાસે રહી નથી. આમ ચોતરફથી
 મારાં નશીબ ફરી વળ્યાં છે અને હવે મારે હગરવાનો
 આરો નથી. વરસાદે તો મુસલધાર વરસવા માંડ્યું છે ને
 આ નદી કાતર ગાળા અને યુક્ષમાં હાંમે હુંગરીઓ

પરથી પડતાં પાણીના ધોધ મારે કાન આવે છે. અધધ
શું વરસાદનું જોર છે. હવે ઉઠ્યા વગર આરો નથી. નહીં
તો આહીના આહી રામ રમી જશે. અરે પણ એવાં
ક્યાંથી ભાગ્ય કે જ્ઞાત આવે! આગળ ચાલતાં નદી ખે
પૂર જોસમાં ધુંધવાટા કરતી સંભળાઈ અને રાત્રીએ
તેમાં આંધળીઆં કરી પડતું મુકડું, તે સુરસેન મળકાં
ખાતો ને તણાતો ચાલ્યો,

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ એક ગામડાની ધર્મશાળા.

ભુખણીયો—અલ્યા કમળીઆ આવો ઉલટી ખલા
કાઠે વળગી, આપણે ત્યાં એની કેહે ફરતા ફરશું! રાંડ
ડગલું તો બરતી નથી ને ઊંઘાળા નીહાળા નાખ્યા કરે
છે, જોને આ લોય થઈને પડી છે તે!

કાદાળશા—અલ્યા એને પડી રહેવા લો એક ખુલ્લું
ક્યાંય. કોઈ આવીને ઉપાડી જશે,

ખપડશા—એ તે શું આપણું દળદર મારવાનું
હતું. વળી રૂડી સ્ત્રી આપણી જોડે જોઈએ નહીં,
કોઈક સરકારી માણસ એને ભાળે તો આપણ નાનકી
યા છીએ એમ જાણી આપણુ ખધાને પકડી જાય મારે
ભાગ્યે! એને મુકી આપણુ છાનામાના નાસી જઈએ.

ડગો—બધા એક સાથે રાણીને સુતી મુકી નાસી જાય છે.

ચંદનકુમારી—અરે! હાય આ દુષ્ટેએ મને આહીજ રજાતી મુકી. હવે આહી મારું કાણુ ખેલી! શિ જાત હું એકલી મારી બરજીવાની. અને વળી ઓછામાં પુરૂં ૫ રમેશ્વરે રૂપ આપ્યું. નહીતો ઓટલી કાંઈ પંચાત નહોતી. કદીને ઠીવથ હ્રગતા સત્તાવાળાએ મને કોઈ ટોક શે તો હું અપજાનું આહી શું જોર. લંપટ રાજકુંવર, કે રાજના કોઈ કુછંદી માણસને નજર થઈશ તો પતીવ્રત સાચવવું બારી થઈ પડશે. હવે નાશી જઈ તો મારું. પણ નાથે ક્યાં મારો છે. કદી કોઈ રસ્તામાં મળ્યું ને તેની દાનત બદદાનત થઈ તો વળી એક કરતાં ખેંચશે. વધારે ખેંચતર એ છે કે ધર્મશાળાના કુવામાં પડવું. મુકું. (કુવા આગળ જઈ જીવેછે). અરે! પણ આ તો ઢાંકણથી ઢાંકેલછે પાછી ફરેછે. અરે હા મને યાદ આવ્યું. આ જોગી તેની ઝોળી અને કફની ખાંટીએ રાખી ઊંધેછે તો અરછો લાગ છે. કફની પેરી ઝોળી ધારણુ કરી રાણી (જોગીના વેશમાં રસ્તે પડે છે).

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થળ વિમળા નગરીનો બજાર ચોક).

અક્ષિમચંદ—ભાઈ કપુરચંદ પેલા આજે ખારવાએ

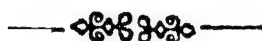

(૨૨)

ખાણીમાં ડુબેલા માણસને નદીમાંથી તણાતાં કાઢી લાવ્યા હતા તો તે સુર્યકાંત નગરીનો રાજા પેટો જુગાર ખેલતાં રાજપાટ હારી વનવાસ નીકળી પડેલો સુરસંગ નીકળ્યો.

કપુરચંદ—હેં શું એ ખીચારાની આવી અધમદશા થઈ છે? સીવ! સીવ! સીવ! બલા ભગવાન તું ન કરે તે થોડું.

લક્ષ્મચંદ—કહે છે ને કે સુર્યકાંતથી તેના માણસો રાજા જીવતો નીકળવાની તેમને ખબર મળવાથી અહીં તેડવા આવ્યા છે જો છડીસ્વારીએ નીકળ્યા તે જ એ હશે?

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ—માર્ગ.

ચંદનકુમારી—(જોગીના વેશમાં એકલી-) આ હા! શી પરમેશ્વરની લીલા છે. મડતી પડતી અને તડકા છાંપા આમ વારા ફેરી ચાલ્યુંજ આવે છે. નહીં તો વળી હું આ માર્ગમાં હાઈજ શાની? હરી ઇચ્છા. ભાવીભાવ આગળ કોઈનું કર્યુંજ ચાલતું નથી. નહીં તો વળી જુગાર ખેલવાની બંધી મત રાજની યાવજ સીદા! જન માં રાજની શી દશા થઈ હશે? જુએ તરશે કે વાધ વ રૂના પંઝામાં તેઓ સપાયા તો નહીં હોય? રાજનાં મને

(૨૩)

સમણાં આભ્યા કરેછે. પણ હાય હવે હું ક્યાં મળુંદે
પ્રાણનાથ!

લલિત.

ગરર હાયરે હાય આ પતી,
દુખદકાળમાં શી થઈ ગતા;
મળવું ક્યાં હવે થાય આપણું,
તમ વિષાગથી દુખી છું ઘણું.
ફહન દેહડી થાય માહરી,
પતી પતી પતી હું જઈ મરી;
જુગદું એકતાં યોયું રાજરે.
ખુરી દસા થઈ રે હરે હરે.
પણ પતી તમે જીવ જાવડે.
ચંદન ચીતડે લહાય વાયજ;
ભગવતા કરે ભિક્ષુઆપણી,
વિપત વેડતાં રે થઈ ઘણી.

વિમળાપુરીથી નીકળેલ છડી સ્વારો સાથ શુરસેન મા
રગમાં આવતાં રાણો રૂપસુંદરીને મળે છે ને ૫
રસપરની ઝાળખા પડતા બધા માણસોમાં આ
નંદ આનંદ વર્તે રહેછે ને સૌ સુર્ય
કાંત નગરમાં આવી સુખચેતથી
રાજ મલાવે છે. અસ્તુ

બે બધરીના એક ધણીનો ફારસ.

ગડબડશા—નવ વાગ્યાને સુમારે બળરમાંથી આવી
ધરના ખારણામાં પેસે છે.

જુની—જુઓ તમારી સગલીએ હજુ તો ચુસો પામ
સળગાવ્યો નથી ને ગુમાસ્તો શાક તો ક્યારનેએ આ
ખી ગયો છે.

નવી—સવારમાં ઉઠીને ચાર બેડાં પાણી બરી આ
વી ને શેઠાણી તો પગ ઉપર પગ ચડાવીને બેઠાં છે ત્યા
રે હું કાંઈ છુંડાપણું કરવા આવી છું.

ગબડશા—જુનીને તાડી મની રાંડ તારોજ વાંક
કે કે હજુ સુધી શાક પણ નથી સમાધું ને ચુસો પણ
નથી સળગાવ્યો આટલી બધી સા ઉપર ફાટી ગઈ છે.

જુની—આપડે તો કાંઈ પણ કાતાં નથી તમે ને
તમારી આ ચંદાકુંવર બે ગમે તેમ કરો હવે માહરે શું
લેવા દેવા છે.

ગબડશા—કેમ તું ધરતું કામ નહીં કરે. અલખત
અડધો અડધ કરવું પડશે.

જુની—અડધું કામ દેવું હોય તો બધું અડધું
વેંહ્યો.

ગબડશા—તું સી ચીજ વીના રહો

જુની—વાકને હાર, ને કમળી સાડી પેટ્ટેરાવીને
તો બાસાહેબને બનાવોછો, ને મને તો ચાર રૂપીઆનું

મગીધુંજ મળે છે.

ગખડશા—કમળત જરા વીચારીને ખોલ લુચી રાંડ કોની ખાસાણેય કહે છે.

જુની—લુચી તો તારી હોય તે ને કમળત તો ન ગાંદી જણાય છે જાં લોકોને ખાહાર જઈને પુછતો ખ રો કે તારી સગલીએ કેવું નામ કહાડ્યું છે.

નવી—જુનીને છીનાળ હું તને ક્યારે ખેલાવું છું તે વચમાં માંડે નામ દે છે તું તાંડે તો સંભાળ પહેલાં તં શું કર્યું છે તે અન્નદયું નથી છાની માની ખેતી ર હે નહીં તો હમણાં ઉઘાડું કરી આપીશ.

જુની—જોને આ રાંડ અને રડવો બે મારી પાછળજ ખાઈ પીને મચ્છાં છે ને રાંડ ખાલે છે ને બડવો ઉભો ઉભો સાંભળે છે બળ્યાં તારાં વરસ રાંડવો સરળ્યો હોત તોય સાંડે કે રાંધી ખાત.

ગખડશા—અલી નવી ઉઠ મનેતા જુખ લાગી છે હું ખાઈને જઈ એટલે પછી લડી મરજે પણ હમણાં રોટલી ને શાક તો કરી આપ અલી નવી તુંજ ઉઠ ને રાંડ મને તો જુખ લાગી છે.

નવી—આ પેલા દાખડામાં લાકણસાઈ ને ખાખરા છે તે લઈને ખાઓ ઘોડા દહાડા ઉપર તો સગલીનું ઉપરાણુ લઈને મારવા આવ્યા તો તે શાક રોટલી નહીં કરી આપે.

(૨૬)

ગખડશા—હઠને રાંડ તુંએ વળી ખાસડાનું મહાક
છે ને મારા ક્યાં ભોગ લાગ્યાં કે મંએ રાંડો કરી મુઝ્યા
વસ્તાર નહી વધે તો, શું છોકરો મસાણમાં ગાયો દોવ
રાવશે.

નવી—કોણ તેડવા આવ્યું હતું કે મને પરણીને
પરણી ગરજ હતી તો આવ્યા હતા. મારા ખાગે પચાસ
વરસનો વર જોયો તે કાંઈ હુંડપણું કરવા નથી જોયો
અત્યારમાં ખાગે મણના ચાર ઘિડાં તો પાણી લાવી હવે
તો રાંધવાની આવ નથી.

જુનો—અત્યારે તો હું રાંધી આપુ છું પણ હવે
ખધું ખરાખર નહીં રાજો તો પગી જોઈ લેજો અને તો
ખધું પાસરુંછે કે જ્યાં ત્યા રખડવું પણ મારા તો ભોગ છે.

નવી—તું નથી રખડતી તેતો મારું કાંઈ અલ
હુડું છે? તું સતી છે તે બધા જાણે છે હમણે છાનીમ
ની કામ કર પગી ખધું ખતાવીશ.

ગખડશા—જોજો હું સ ક કહું છું કે હમણું હું ધ
રમાં છું ત્યાં સુધી તમે ખેમાંથી આવે હવે ખેલા તો ખે
ની પુલ પાત્રો કરીશ વળી જો આ ઝૂંડ લઈને ખેસુ છું.

બધા—ઝૂંડો ઝૂંડ.

જુઓ ખે ખેરીની મઝા.

(૨૭)

સર્વ એકઠા મળી ગાયછે.

ગાયન.

પૂર્ણ થયોછે એલ સજ્જનો૦ એ રાગ.

કોઈ ન રમયો જુગાર સજ્જનો.	ટેક.
જુગાર રમવાથી નકી માનો થાયો આપ જીવાર;	સ૦
પાન્ડુ તણા પુત્રો રમી પાંડવ ગયા વન મોઝાર;	સ૦
રાજા નળ રાણી દમયંતી પામ્યાં દુષ્પ અપાર;	સ૦
સુરસેન રાજા જુગાર રમિયો પડયા દુષ્પ અપાર;	સ૦
કજ્ર મંદનકુમારીએ વેઠયું રહી વિના આધાર;	સ૦
નાટક કર્તા શીશ નમાવી પ્રણયે બારંવાર.	સ૦

સમાપ્ત.

અગાઉથી આશ્રિય આપનાર ગ્રાહકોના નામ.

અમદાવાદ

નકલ	નામ.
૨૫૦	શા. જશંગભાઈ માતીલાલ. ઐય કર્તા,
૧૦૦	શા. છોટાલાલ લલુભાઈ.
૧૫	શા. હરીલાલ શવચંદ.
૧૦	શા. હજીભાઈ કેશરીચં.
૩	શા. ખાલાભાઈ જેઠાભાઈ.
૩	જેશી સુનીલાલ લલુભાઈ.
૨	શા. શકરા શવચંદ,
૨	શા. મણીલાલ સુનીલાલ.
૧	શા. જેસીંગ સુમીલાલ. ફોટોગ્રાફર.
૧	શા. પોપટભાઈ હીમચંદ.
૧	શા. ભગુભાઈ અમરચંદ.
૧	શા. પોપટભાઈ મનમુખ.
૧	શા. છોટાલાલ હરગોવન.
૧	શા. વાડીલાલ સાંકળચંદ.
૧	શા. સાંકળચંદ કાળોદય.
૧	શા. છોટાલાલ જેઠાશા.
૧	શા. ભોગીલાલ રાધચંદ,

- ૧ શાં ભગુભાઈ બેહેચર.
- ૧ શાં ગોકળદાસ સુનીલાલ.
- ૧ શાં સુનીલાલ સાંકળચંદ.
- ૧ શાં નકરા જેસીંગ
- ૧ સટાયાળા શાં રાયચંદ તારાચંદ.
- ૧ મોચી ગુલાબચંદ ઠશનદાસ.
- ૧ શાં રતનચંદ છગનલાલ.
- ૧૦ શાં દલપતરામ પ્રેમચંદ.
- ૧ શાં ડાહ્યાભાઈ હરીલાલ.
- ૧ શાં નથુભાઈ નગોનદાસ.
- ૧ શાં કેશવલાલ મગનલાલ.
- ૧ ચીમનલાલ છગનલાલ.
- ૧ મણીલાલ પ્રેમચંદ.
- ૧ ભુલાભાઈ અમીચંદ.
- ૧ સુનીલાલ પરસોતમ.
- ૧ શાં સાંકળચંદ દોલતરામ.
- ૧ ભોગીલાલ લખમીચંદ.
- ૧ ડાહ્યાભાઈ નાનસા.
- ૧ તીકમલાલ ત્રાહનલાલ.
- ૧ લલુભાઈ કુખેરદાસ.
- ૧ નેમચંદ અમીચંદ.
- ૧ ત્રીભોવન મુળચંદ.

- ૧ શાં મોહનલાલ ભોગીલાલ.
- ૧ ત્રીકમલાલ હીરાચંદ.
- ૧ ભોગીલાલ જેઠાસા.
- ૧ ગણાભાઈ લલુભાઈ.
- ૧ ગોકળ દોલતરામ.
- ૧ ધાંચી જમનાદાસ શીવલાલ.
- ૧ નાગર. ભાઈ કંઠરાય જસવંતરાય.
- ૧ શાં ગણાભાઈ પરસોતમ.
- ૧ મણીલાલ છગનલાલ.
- ૧ જ્ઞેશી સુનીલાલ લલુભાઈ.
- ૧ અમરતલાલ રણછોડલાલ.
- ૧ છોટાલાલ રણછોડલાલ.
- ૧ ભુરાભાઈ દામોદરદાસ.
- ૧ શાં હરિભાઈ મુળચંદ.
- ૧ શાં વાડીલાલ જમનાદાસ.
- ૧ શાં સુનીલાલ હીરાચંદ.
- ૧ શાં મોહનલાલ ગીરધરલાલ.
- ૧ શાં મણીલાલ સાંકળચંદ.
- ૧ શાં પરસોતમ તીકમલાલ.
- ૧ શાં સુનીલાલ હરગોવિન્દદાસ.
- ૧ શાં ભયુભાઈ વાડીલાલ.
- ૧ શાં સુનીલાલ સાંકળચંદ.
- ૧ શા. જેઠાભાઈ મગનલાલ.

(૩૨)

- ૧ શાં દલસુખ શંખુલાલ.
- ૧ શાં અમરતલાલ તરબોવનદાસ.
- ૧ શાં પેમચંદ ઠાકુરશી.
- ૧ શાં રતનચંદ શવચંદ.
- ૧ શાં કેવળદાસ છગનલાલ.
- ૧ શાં મનસુખ હુઠીશય.
- ૧ શાં કેવળદાસ સાંકળચંદ.
- ૧ શાં ચક્રલાલ લલુભાઈ.
- ૧ શાં મનસુખ કાળીદાસ.
- ૧ શાં નાથાભાઈ લલુભાઈ.
- ૧ શાં પુંજભાઈ સરપચંદ.
- ૧ પટેલ દલપત બીખાભાઈ.
- ૧ શાં માતીલાલ ઉમ્મદચંદ.
- ૧ શાં મંગળ લલુભાઈ.
- ૧ શાં રતનચંદ છમનલાલ.

વીરમગામ.

- ૫૦ ઝવેરી શોભાચંદ નથુભાઈ.
- ૫૦ શાં અમીચંદ નથુભાઈ.
- ૨ શાં મોહનલાલ કચરાભાઈ.
- ૫ રા. રા. ઝાડીદાસ ખુશાલદાસ.
- ૧ દેશી પ્રભુ રવચંદ.
- ૫ વોરા કરચન લક્ષ્મીચંદ. માંડળ.

(૩૩)

ગોધાવી.

- ૧૫ શાં મુળચંદ માનચંદ.
૨ શાં ગીરધર હરચંદ.
૧ પે. આ. મુળચંદ પાનામ.
૧ ખી. આ. મુળચંદ રવચંદ.
૨ શાં દલીચંદ પાનાચંદ.
૫ શાં ઉમ્મદ પીતાંચરદાસ.
૧૦ શાં દલસુખ પાનાચંદ.

સાણુંદ.

- ૨ શાં રતનચંદ છગતલાલ.
૨ મેહિતા જ્ઞેશંગભાઈ હુઠીશંગ.
૧ શાં ગગાભાઈ તેજપાળ.
૧ મેહિતા મંગળભાઈ દેવકરણુ
૧ મેહિતા જ્ઞેમલ કાળીદાસ.
૧ છોયલાલ મહાચંકર.
૧૦ રા. રા. જ્ઞેશંગ માનચંદ, મુળાઈ.

સોલાપુર.

- ૫ બટ લખમીચંદ કેવળરામ.

કેઠ.

- ૧૦ તરવાડી ગંગારામ વીરતાથ.
૧૫ તલકશી રઘુભાઈ.

(૩૪)

- ૫ કંદેઈ જોડાભાઈ માણિક્યંદ,
 ૨ શંઘવી ગોર્વાદજી પરસોતમ.
 ૨ પાઠક છોટાકાલ અમરશી.
 ૨ પાપટ જશરાજ.
 ૧ શાં રતનશી ચક્રુભાઈ.

જેતલપુર.

- ૨ શાં પ્રેમચંદ વરધમાન.
 ૧ શાં ડાહ્યાભાઈ દીપચંદ.
 ૧ પટેલ જુગતભાઈ કલ્યાણદાસ.

બારેજ.

- ૬ શાં ત્રીભોવન છગનલાલ.
 ૧ શાં કૃતેચંદ માનચંદ.
 ૪ શાં કચરાભાઈ ગગલ.
 ૨ શાં ભીખાભાઈ કેવળ.
 ૨ શાં કાળીદાસ છગનલાલ.
 ૧ શાં રવચંદ વીરચંદ.
 ૧ વાડીલાલ અમથા.
 ૧ ઠકર ચક્રુ ગીરધરદાસ.
 ૧ ઠકર શંજી બાણજી.
 ૧ શાં કૃષ્ણચંદ કેવળદાસ.
 ૧ ઠકર જગજીવન કુમેર.

સૂચના*

અગાઉથીજ.

કીમત રૂ૦—૧—૦

રચનાર કવિ જટાશંકર ગવરીશંકર લીંબડીવાળા.

અમા નીચે સહી કરનાર તરફથી થોડા રોજમાં
“અમદાવાદ શેહેરની રચના” એ નામની સોળ પેજ
૫૪ હર કુર્મિ જે સારા ઢાંધપમાં જે હમદા કાગળથી છ
પાત્રી બહાર પાડતાનો વિચાર આવે છે અને તે તરેહ
તરેહના રાગ રાગણી ને દોહરા ચોપાઈ છપા આદિ
પદ્યમાં બનાવવામાં આવશે. મોટે અગાઉ આહક થનાર
જુલાઈ આખર સુધીમાં પોતાના નામો નીચે લખેલે
ઠેકાણે આવી નોંધાવી જ્યાં અગર બપો સંકલ્પા.

તા૦ ૧૯—૬—૮૬.

અમદાવાદ.
ધાંચીના પોળ. } શા૦ જશંગભાઈ મોતીલાલ.

